

جغرافیا (فصلنامه علمی - پژوهشی انجمن جغرافیای ایران)
دوره جدید، سال دهم، شماره ۳۵، زمستان ۱۳۹۱

کاربرد پدافند غیر عامل در ژئوپلیتیک و برنامه‌ریزی شهری (شهرستان شهریار)

حسن حسینی‌امینی

کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، مدرس دانشگاه و مربی پدافند غیرعامل
amini1388@yahoo.com

چکیده

پدافند غیرعامل و کاربرد آن در ژئوپلیتیک و برنامه‌ریزی شهری تاریخچه‌ای طولانی دارد. در جنگ‌های گذشته با حفر خندق و حصار، ساخت زیگورات، کهندژ، شارستان، رباط و دیوار، همگی نشان از کاربرد این رشته دارد، اما با توجه به پیشرفت تکنولوژی و تغییرات در تسلیحات نظامی؛ لزوم بکارگیری پدافند غیرعامل نوین در کاهش تلفات و خسارات جنگ‌های نوین، به‌خصوص در شهرها حیاتی است. ایران با موقعیت‌های منحصر به فرد ژئوپلیتیک، ژئواستراتژیک، ژئواکونومیک، ژئوکالچرال، ژئوراهبردی، ژئوایدئولوژیک، هیدروپلیتیک، آئرواستراتژیک، ژئومدیا؛ مورد طمع، ترس و تهدید هژمونی جهانی است در این راستا الزامات پدافند غیرعامل شامل استتار، اختفا، پوشش، فریب، استحکامات، تمرکززدایی و غیره در شهرهای ایران بایستی لحاظ شود. این پژوهش از نوع کاربردی است و متغیرهای مورد بررسی در آن شامل شناسایی مکان‌های حیاتی، حساس و مهم شهرک اداری شهریار، به‌منظور کاهش خسارت‌های ناشی از حملات دشمن، بالابردن قدرت دفاعی، آستانه مقاومت ملی، بازدارندگی و شهرسازی دفاعی و نهایتاً شکل‌گیری شهر قدرت و شهر تاب‌آور است. روش جمع‌آوری اطلاعات عمدتاً کتابخانه‌ای بوده و با توجه به نوع تحقیق از مطالعات میدانی (مصاحبه) نیز استفاده شده است که به شناسایی شهرک اداری شهریار و تبعات تمرکز زیاد در این شهرک پرداخته شده؛ نتایج پژوهش بیانگر عدم رعایت اصول پدافند غیرعامل در شهرک اداری شهریار است.

کلیدواژه‌گان: پدافند غیرعامل، جنگ، شهرک اداری، شهریار، ژئوپلیتیک، برنامه‌ریزی شهری.

مقدمه

در ۵۰۰۰ سال گذشته ۱۴۰۰۰ جنگ در دنیا رخ داده با بیش از ۴ میلیارد کشته، حتی جامعه‌شناسان نیز جنگ را یک واقعیت اجتماعی قلمداد کرده‌اند، از سال ۱۹۴۵ تا به حال فقط ۲ هفته بدون جنگ بوده است (20).

تجارب هشت سال دفاع مقدس همراه با درس‌هایی از جنگ‌های ویرانگر اخیر با همسایگان (جنگ ۴۳ روزه سال ۱۹۹۱ متحدین امریکا علیه عراق (جنگ اول خلیج فارس))، جنگ یازده هفته‌ای سال ۱۹۹۹ ناتو علیه یوگسلاوی، جنگ سال ۲۰۰۳ امریکا و انگلیس علیه عراق، جنگ ۳۳ روزه سال ۲۰۰۶ اسرائیل علیه لبنان و جنگ لیبی مؤید این نظر است که کشور مهاجم جهت درهم شکستن اراده ملت و توان اقتصادی و نظامی کشور مورد تهاجم و نهایتاً تغییر نظام سیاسی آن با اتخاذ استراتژی انهدام مراکز ثقل حیاتی (ملی)، حساس (منطقه‌ای) و مهم (شهری) توجه خود را ابتدا به از بین بردن این مراکز نموده که خود نشانگر آثار مخربی است که در جنگ‌های احتمالی آینده کلیه زیرساخت‌ها را مورد هجوم قرار خواهد داد (12).

نیروهای نظامی آمریکا و ناتو برای موفقیت صددرصد تهاجم خود در کشور هدف، با اقدام به جمع‌آوری اطلاعات موردنیاز از منابع و مدنظر قرار دادن مؤلفه‌های کیفی تأثیرگذار در میزان موفقیت مربوطه و ارزیابی کمی نهایی، بهترین هدف را انتخاب می‌کنند، سپس در هنگام شروع عملیات ابتدا با حمله هوایی به مراکز ثقل یاد شده، کشور مورد تخاصم را خلع سلاح کرده سپس به صورت زمینی وارد شده و به اشغال سرزمینی می‌پردازد (استراتژی واردن). این استراتژی بعد از شکست امریکا در جنگ ویتنام توسط سرهنگ واردن (ارتش امریکا) طرح‌ریزی و اجرا شد (8).

بحث تخصصی آسیب‌پذیری، هنوز در مقیاس تک‌بنا و مباحث ساخت‌وساز و معماری باقی مانده و در عرصه‌های پیش‌روی شهرسازی و مکانیابی‌ها، جایگاه شایسته، قانونی و تخصصی خود را نیافته است. در سطح شهرها نیز عیناً آیین‌نامه‌های اجرایی ساختمان برای برنامه‌ریزی و طراحی شهری باید تدوین و اجرا شود تا توسعه آتی شهر به نحو ایمن هدایت شود (چه به لحاظ گسترش در سطح و چه از نظر تراکم و ارتفاع)، مکان‌یابی زیرساخت‌ها و تأسیسات شهری متناسب با بستر طبیعی و وضعیت زمین‌شناختی صورت گیرد، شبکه شهری کارآمد به-ویژه با شعاع عملکرد محلی و واحدهای همسایگی با توجه به محصور بودن و نسبت ارتفاع

و عرض مسیر با کدهای ایمن‌سازی طراحی شود. بقای شهر تابعی است از تمهیدات دفاعی که شهر را در مقابل انواع تهدیدات انسانی (جنگ، شورش، بیماری، وندالیسم، تروریسم، تصادفات رانندگی و...) و طبیعی (زلزله، سیل، آتشفشان، سونامی، طوفان، خشکسالی و...) حفظ می‌کند (19).

به‌طور کلی، فلسفه شکل‌گیری شهرها (زندگی دسته‌جمعی) عامل دفاع بوده است؛ یکی از شاخص‌های مکان‌یابی شهرها نیز در ایران باستان عامل دفاع بوده (سایر شاخص‌ها: نزدیکی به منابع آب و زمین زراعی و...) که شهرها را در بلندی‌ها، پایکوه‌ها، کنار رودخانه‌ها، زیرزمین و... مکان‌یابی می‌کردند تا در مقابل تهاجمات دشمن از آن دفاع کرد (با توجه به تسلیحات نظامی آن زمان).

پدافند غیرعامل یکی از شاخه‌های مدیریت بحران و نوع تهدید مرتبط با آن جنگ است؛ بیش از ۲۶ رشته از پلیمر و معماری تا برنامه‌ریزی شهری (بافت شهر (تک‌هسته‌ای، چندهسته‌ای)، فرمشهر (باز، بسته)، ساختار شهر (متراکم، گسسته)، ساختار منطقه (دشت، جلگه، کوه)، کاربر یا راضی (همجواری‌ها، دسترسی‌ها)، مسکن، محیط زیست، حمل‌ونقل (ورودی و خروجی‌های شهر)، آمایش سرزمین، مکان‌یابی و غیره...) در آن کاربرد دارد (16).

تأسیسات و تجهیزات شهری که بخشی از آنها زیرساخت‌های حیاتی، حساس و مهم کشور هستند و بخش دیگر مراکز تولید، توزیع و ارائه خدمات شهری مانند: کاربری اراضی، مخزن و منابع آب شهر، تأسیسات برق شهر، مرکز مخابرات، تأسیسات گاز شهری، اورژانس، آتش‌نشانی، فرمانداری، شهرداری، مترو و مسیرهای حمل‌ونقل، بیمارستان‌ها و... از جمله فضاهای عمومی خدماتی و راهبردی در شهر و منطقه هستند که بایستی در برنامه‌ریزی‌های دفاعی لحاظ شوند. امروزه با توجه به تجهیزات جدید و فناوری‌های نوینی که با هزینه گزاف احداث و مورد بهره‌برداری شهری قرار می‌گیرند و ارتباط مستقیم با سایر کارکردهای شهر دارند (هر گونه اختلال در آنها دیگر کارکردهای شهری را فلج می‌نماید) از جمله مواردی هستند که مورد غفلت قرار گرفته‌اند.

در اولویت اول و قبل از انجام مطالعاتی که در استحکام بنا (نوع مصالح، فرم تأسیسات مدفون، نیمه مدفون و در ارتفاع)، معماری و رعایت الزامات پدافند غیرعامل (دسترسی‌ها، ارتباطات، ارتفاع و حجم) انجام می‌گیرد، نیاز به پژوهش درباره مکان‌یابی سایت است. مکان‌یابی سایت

تأسیسات شهری اقدامی اساسی و پایه‌ای است. بررسی و ارزیابی نقش الزامات پدافند غیرعامل در مکان‌یابی مراکز و تأسیسات شهری اقدامی ضروری است و تأخیر در آن باعث ناپایداری و آسیب‌پذیری شهر می‌شود. بنابراین، انتخاب راه‌حل و دستیابی به الگوی بهینه و بررسی ساز و کارهای لازم منطبق بر تحولات فناوری روز را می‌طلبد.

مطابق با قانون برنامه پنجم توسعه نیز یکی از محورهای اساسی موضوع امنیت ملی و دفاع بحث پدافند غیرعامل است که بایستی در برنامه‌ریزی‌ها لحاظ شود؛ در سند راهبردی سازمان پدافند غیرعامل نیز لزوم تمهیدات پدافند غیرعامل در کلیه طرح‌های عمرانی، شهری و... مورد تأکید قرار گرفته است. این در حالی است که مسئولان کشور با ساخت جاده روی دریاچه ارومیه آن‌را از حالت تدافعی خارج کردند و یا با تمرکز بیش از حد در عسلویه و تهران (20).

بیان مسئله

ایران جز ۱۰ کشور حادثه خیز دنیاست. از مخاطرات انسانی جنگ (با چند هزار کشته در صد سال اخیر و موضوع این پژوهش) و مخاطرات طبیعی زلزله (با چند هزار کشته در صد سال اخیر) محتمل‌ترین تهدیدات ایران است، همچنین به دلیل قرارگیری در خاورمیانه و موقعیت‌های منحصر به فرد جغرافیایی: ژئوپلیتیک، ژئواستراتژیک، ژئواکونومیک، ژئوکالچر، ژئوراهبردی، ژئوایدئولوژیک، هیدروپلیتیک، آئرواستراتژیک، ژئومدیا، رسالت جهانی، هزار سال پیش قراولی تمدنی دنیا، تمدن ۱۰ هزار ساله، ابرقدرت خفته و اعتماد به نفس ناشی از آن و به‌عنوان یک بازیگر مستقل جهانی با اهداف ایدئولوژیک مانند: مردم سالاری دینی، استقلال سیاسی، حفظ تمامیت ارضی، اقتدار گرایی (عزت‌طلبی)، ضد هژمونی، الگوی پیشرفت بومی (ایرانی - اسلامی) و... مورد طمع، ترس و تهدید مدیریت (هژمونی) جهانی با بهانه‌هایی چون حقوق بشر، دموکراسی، آزادی بیان، تروریسم، امکان دستیابی به سلاح هسته‌ای و طرح‌های چون خاورمیانه بزرگ، نظم نوین جهانی، صلح خاورمیانه و... است. (برژینسکی در کتاب بازی شطرنج خود خاورمیانه را قلب دنیا می‌نامد (ایران نیز هارتلند خاورمیانه است) ۵۰ درصد نفت و ۳۰ درصد گاز دنیا در خلیج فارس است که با منابع دریای خزر به بیضی انرژی

مشهور است؛ در وصیت‌نامه خود می‌گوید خدایا ایران را از دشمن، خشکسالی و دروغ محفوظدار (3).

خاطر نشان می‌شود هدف‌گذاری دشمنان ایران و نظام سلطه: تغییر نظام در ایران، تسلط بر منابع انرژی، تجزیه ایران، همسویی ایران با منافع هژمونی جهانی است و تا زمانی که دشمن حمله زمینی موفق (اشغال سرزمینی) به ایران نداشته باشد با حملات هوایی، دریایی، سایبری و.. امکان تغییر نظام و رسیدن به اهداف میسر نیست. شایان ذکر است غرب نظام دست‌نشانده و همسوی خود را می‌خواهد و اگر هر نظام دگراندیش دیگری هم در ایران باشد که با غرب همسو نباشد حتی اگر دموکرات‌ترین نظام هم باشد غرب بر نمی‌تابد (5).

استان تهران به‌عنوان مرکز سیاسی کشور با تمرکز بسیار زیاد سیاسی، اداری، اجرایی و غیره بسیار بحران‌زا است. این استان دارای چندین شهرستان است که دو تا از آنها در غرب تهران (شهریار و کرج) به‌دلیل جمعیت زیاد و توسعه تهران به سمت غرب اهمیت زیادی دارد.

شهریار به‌عنوان یکی از شهرستان‌های استان تهران با جمعیت بالای یک میلیون نفری (قبل از تقسیم به سه شهرستان) در قسمت غرب این استان واقع شده است (جدیداً وزارت کشور این شهرستان را به سه شهرستان قدس، ملارد و شهریار تقسیم کرده است). در تقسیم‌بندی جدید شهریار دارای حدوداً ۳۲۰ کیلومترمربع وسعت، ۶۷۵ هزار نفر جمعیت، ۱ بخش، ۷ شهر (شهریار، اندیشه، باغستان، فردوسی، وحیدیه، صباشهر، شاهدشهر)، ۶ دهستان (رزکان، حصار زیرک، قائم‌آباد، سعیدآباد، مویز و جوقین) و ۳۹ روستا است. مرکز این شهرستان، شهر شهریار با جمعیت بالای دویست هزار نفر و به دلایل زیر اهمیت فراوان جهت بررسی و تحقیق در خصوص نظام شهری و تمهیدات پدافند غیرعامل دارد که عبارتند از: تراکم جمعیت بالا و بالاترین سطح مهاجرپذیری (۸ درصد) در سطح استان تهران و کشور، دشتی نسبتاً وسیع که عاری از پستی و بلندی و ناهمواری‌های شاخص است، نزدیکی خیلی زیاد به شهر تهران و وجود مراکز حساس، مهم و حیاتی در آن، وجود نیروی کار زیاد ساکن در آن که عمدتاً در تهران مشغول به‌کار هستند، وجود دو شهرک جدیدالانسیس اندیشه، پرند و مراکز متعدد مسکن مهر در اطراف این شهرستان، توسعه و گسترش روزافزون به‌علت اشباع شدن کرج و تهران، آب و هوای مطلوب و وزش باد محلی شهریار از دشت قزوین به کویر قم که جاذب جمعیت سرریز تهران است، حالت مرکزیت بین استان تهران، قزوین و مرکزی، وجود مراکز

متعدد نظامی (بیش از ۳۵ مرکز نظامی) انفجار اخیر در پادگان بیدگنه شهریار و ۲ لشکر مهم ارتش (۲۳ و ۳۳ تکاور) نمونه‌ای از آن هست)). به علت موانع توسعه تهران: شمال (کوه)، شرق (کوه)، جنوب (کویر) و وجود دشت مستعد در غرب تهران (دشت شهریار) عاملی جهت توسعه روزافزون تهران به سمت غرب و احتمال شکل‌گیری یک مگالاپلیس و کریدور شهری از تهران به زنجان، نزدیکی به فرودگاه بین‌المللی امام‌خیمینی، مهرآباد و پیام، تغییر کاربری اراضی وسیع کشاورزی به مسکونی، عبور راه‌های مختلف حمل و نقل ریلی و جاده‌ای (اتوبان کرج، اتوبان ساوه، راه‌آهن مرکزی، قزوین (محور کرج و تهران پرتراکم‌ترین مسیر حمل و نقل کشور))، عدم توجه به اصول پدافند غیرعامل در برنامه‌های توسعه شهری، وجود فضای سبز و باغ‌های وسیع و لزوم استفاده پدافندی از آنها، عدم وجود طرح‌های آمایش سرزمین و ارزیابی توان‌های محیطی، نزدیکی سد کرج و موقعیت خطرناک آن در هنگام جنگ، وجود نیروگاه تولید برق منتظر قائم در نزدیکی این شهر، وجود سه رودخانه کرج، شور و کردان، تخت جمشید ثانی (کوه تخت رستم)، قلعه‌ها و وجود طرح‌های عمرانی متعدد و لزوم تدابیر دفاعی برای آنها با این تفاسیر در چند سال اخیر مسئولان این شهرستان با هدف دسترسی آسان و الگوبرداری از سایر کشورها اقدام به تمرکز تدریجی بیش از ۴۰ مرکز شهری مثل: فرمانداری، پلیس، بیمارستان، آتش‌نشانی، آب و فاضلاب، گاز و... در یک نقطه با عنوان شهرک اداری کرده‌اند(3).

این پژوهش، براساس اصول پدافند غیرعامل، بر این فرضیه استوار است که این تمرکز در راستای اصول پدافند غیرعامل نیست و با آن مغایر است. لذا، در این تحقیق، با پرسش از کارشناسان به درجه‌بندی مراکز این شهرک اداری به نقاط حساس، حیاتی و مهم پرداخته شده، سپس راهبردهای عملیاتی جهت حل این مسئله پیشنهاد شده است.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

پیش‌گیری و رعایت تمهیدات آن، آماده‌سازی و مصون نمودن عوامل انسانی و انسان‌ساز در مقابل هر نوع بحرانی (جنگ) نشان‌دهنده تدبیر است. این موضوع در طول تاریخ از ذهن مدبران دور نمانده و همیشه فاتحان و قهرمانان افسانه‌ای از اقدامات تدافعی قبل از وقوع

جنگ بهره جسته‌اند، کسانی چون کوروش، داریوش، خشایار، اردشیر، آرش، سورن در ایران باستان با تدابیری چون ساخت: زیگورات، کهندژ، شارستان، ربض، برج و بارو، قلعه، سد، راه‌شاهی، راه ابریشم، راه ادویه، شهرهای زیرزمینی، خیابان‌های پیچ‌درپیچ و تنگ و باریک و شاه‌عباس صفوی با ایجاد کاروانسرا، میدان نقش‌جهان، سی‌وسه پل، امیرکبیر با به کارگیری مستشاران نظامی، دارالفنون، مصداق سعی در استقلال سیاسی و سلمان‌فارسی در صدر اسلام با حفر خندق و حصار تدابیر دفاعی داشته‌اند (17).

در شرایط کنونی که تهدیدات جنگی دشمن به شدت افزایش یافته است؛ ضرورت به کارگیری پدافند غیرعامل کاری است بس هوشمندانه.

مقام معظم رهبری فرمودند: تمهیدات پدافند غیرعامل را عملی سازید و آن را مثل شعله‌ایی بر افروزید.

پس از پایان جنگ جهانی دوم در بسیاری از کشورهای جهان، پدافند غیرعامل نوین به‌عنوان راه‌کار غیرمسلحانه در جهت کاهش آسیب‌پذیری تأسیسات شهری، تجهیزات زیربنایی و نیروی انسانی مطرح شده و مورد توجه قرار گرفته است به‌عنوان مثال کشوری مثل سوئیس که اصلاً ارتش ندارد کلیه ابنیه‌های آن ملزم به ساخت پناهگاه ضد هسته‌ایی هستند و یا در کره شمالی مترو را در عمق زیاد و به‌جای یک بندر حجیم چندین بندر کوچک می‌سازند و یا در چین خیابان‌های شانگ‌های و پکن را طوری طراحی کرده‌اند که بتوان شورش‌های خیابانی را به آسانی کنترل نمود، در کشورهای پیشرفته نیز هر پروژه‌ای قبل از اجرا بایستی جنبه‌های دفاعی آن سنجیده شود (2).

ژئوپلیتیک شهری ارتباط قدرت، سیاست، جغرافیا (مکان و شهر) و کنش‌های ناشی از این روابط است. همچنین با کاربرد پدافند غیرعامل در آن می‌توان رویکردی نوین در مقوله شهر باز کرد. پدافند به دو شاخه تقسیم می‌شود:

پدافند غیرعامل: به معنی حفظ جان مردم، تضمین امنیت افراد، صیانت از تمامیت ارضی و حاکمیت ملی عاملی در قدرت‌سازی و بالابردن قدرت ملی در همه مواقع در برابر هرگونه شرایط، موقعیت و هر گونه تجاوز بدون به‌کارگیری سلاح است. پدافند عامل: که بکارگیری سلاح در مقابل هر گونه حمله مسلحانه است (9). نیازی تبار پدافند عامل را این‌طور تعریف

می‌کند: "دفاع در مقابل دشمن با بکارگیری سلاح، تجهیزات جنگی و تکنیک‌های رزمی به منظور از کار انداختن ماشین جنگی دشمن و نابودی آن (9) و پدافند غیرعامل که یکی از شاخه‌های مدیریت بحران است و بیشتر تأکید آن روی مدیریت پیش از بحران است، عبارتست از هر اقدام غیرمسلحانه‌ای که سبب کاهش آسیب‌پذیری نیروی انسانی، ساختمان‌ها، تأسیسات، تجهیزات، اسناد و شریان‌های کشور در مقابل حملات مسلحانه دشمن گردد (16). لازم به ذکر است نوع تهدید مرتبط با پدافند غیرعامل جنگ است و سایر تهدیدات انسانی و طبیعی مشمول مدیریت بحران و تمهیدات پیشگیرانه خاص خود را می‌طلبند؛ بیشتر نظریه‌پردازان داخلی نیز پدافند غیرعامل را با تأکید بر بعد دفاع پیشگیرانه در برابر حملات دشمن (جنگ) تعبیر کرده‌اند (موحدی‌نیا، ۱۳۸۶: ۳)، (نوبخت، ۱۳۸۹: ۱۴۵)، (نباتی، ۱۳۸۸: ۱۵)، (نیازی تبار، ۱۳۸۷: ۱۵) (جدی، ۱۳۸۶: ۱۶).

مراکز مرتبط با پدافند غیرعامل نیز عبارتند از: سازمان پدافند غیرعامل، دبیرخانه پدافند غیرعامل کشور، کمیته‌های پدافند غیرعامل در ادارات، پژوهشگاه مدیریت بحران و پدافند غیرعامل (خصوصی)، سازمان مدیریت بحران (سوانح طبیعی) (6).

روش تحقیق و فضای پژوهش

پژوهش حاضر از نوع کاربردی و رویکرد حاکم بر این پژوهش توصیفی - تحلیلی است. فضای پژوهش محدوده شهر شهریار به‌طور کلی و محدوده شهرک اداری شهر شهریار به‌طور خاص و جامعه آماری پژوهش حاضر، تعدادی از کارشناسان بخش عمومی (شهرداری)، خصوصی (مهندسين مشاور و دفاتر مهندسی)، دولتی (فرمانداری و ادارات)، اساتید دانشگاه، پژوهشگران مرتبط، مسئولان بلند پایه اجرایی کشور، کارشناسان ارشد نظامی و مردم هستند. در راستای شناخت وضع موجود و درک ضرورت بررسی تمهیدات پدافند غیرعامل در شهر شهریار، اقدام به گردآوری داده‌های خام از نتایج آخرین سرشماری نفوس و مسکن کشور در مرکز آمار ایران سال ۱۳۸۵، گردید و با بررسی مطالعات طرح جامع و تفصیلی شهریار و اخذ نقشه‌های مربوطه از وزارت مسکن و شهرسازی، مطالعات میدانی وسیع، جایگاه شهر و سایت اداری شهریار به‌لحاظ طبیعی، اقتصادی، اجتماعی و... تدقیق گردید.

با توجه به نتایج حاصل از این تحقیق تنها نقطه مثبت و شاید هدف مسئولان که اقدام به تجمع این مراکز در یک شهرک کرده‌اند، سهولت دسترسی برای مراجعان را بتوان ذکر کرد و با توجه به مصاحبه‌ها و بازدیدهای میدانی به عمل آمده، مشخص شد که در سال‌های قبل به علت پراکندگی هر یک از مراکز در نقاط مختلف شهر دسترسی به آنها با توجه به بعد مسافت تقریباً زمان‌بر بوده و به سختی صورت می‌گرفت. در صورتی که با تجمع این مراکز در یک منطقه، دسترسی به این مراکز به لحاظ ترافیک، زمان و... راحت‌تر شده است. چنین شهرک‌های اداری بیشتر با الگوبرداری از شهرهای آلمان ساخته شده و شاید برای کشوری مثل آلمان با شرایط بومی خودش ساخت چنین شهرکی توجیه علمی داشته باشد ولی برای کشوری با شرایط ایران توجیه علمی ندارد. این طرح مختص شهریار هم نیست در استان البرز (کرج) و چند شهر دیگر ایران نیز چنین شهرک‌های اداری با تمرکز بالا در حال شکل‌گیری است (3).

یافته‌ها

شهریار از شهرستان‌های استان تهران و در همسایگی غربی آن واقع شده است. با توجه به محدودیت‌های توسعه تهران در شمال (کوه)، شرق (کوه)، جنوب (کویر)، توسعه تهران به سمت غرب (دشت مساعد شهریار و کرج) اجتناب‌ناپذیر است. همچنین پادگان‌های بشمار موقعیت نظامی نیز به آن داده است. دارای اراضی مسطح حاصلخیز کشاورزی و باغی، علاوه بر نقش چهارراهی، نقش‌های: خوابگاهی، خدماتی و تأمین نیاز جالیزی شهر تهران و شهرهای همجوار را نیز دارد، دارای نقش فیلترینگ جمعیتی که توانایی جذب در اقتصاد و اجتماع شهر تهران و همچنین نقش مرحله اول مهاجرت به شهر تهران را نیز برعهده دارد. براساس مطالعات انجام شده در زمان جنگ ایران و عراق بیشترین مهاجران با توجه به حملات هوایی رژیم بعث به تهران نخست به کرج و سپس شهریار بوده است. لذا توجه ویژه به خطوط حمل‌ونقل و نیازهای خدماتی، نحوه توزیع کاربری‌ها و تأسیسات حیاتی، حساس، مهم و خصوصاً به‌کارگیری اصول پدافند غیرعامل نباید از دید برنامه‌ریزان غافل بماند. بنابراین در این پژوهش با تکیه بر مطالعات منابع مختلف، طرح جامع شهریار و مطالعات میدانی، سعی در شناسایی اهمیت استراتژیک این شهر و شناخت اهداف حیاتی، حساس و مهم شهرک

اداری شهریار؛ ۱. مشخص شد که این شهر در معرض حملات دشمن است؛ ۲. شکل‌گیری شهرک اداری شهریار با تمرکز زیاد برخلاف اصول پدافند غیرعامل می‌باشد و بایستی حداقل مراکز حیاتی این شهرک تمرکززدایی شود (۵).

نتیجه‌گیری

مراکز حیاتی شهرک اداری شهریار ۷ مرکز است شامل: فرمانداری؛ اداره گاز؛ آب جنوب غرب تهران؛ پمپ‌بنزین؛ پادگان سپاه؛ آب و فاضلاب و پلیس، که پیشنهاد می‌شود این مراکز هر کدام به یکی از شهرک‌ها و روستاهای اطراف شهریار مانند: وحیدیه، فردوسی، اندیشه، باغستان، جعفریه، امیریه، فرات انتقال یابد؛ با توجه به هزینه بالای این تمرکززدایی فقط در قدم اول، و برای خروج از بحران، مراکز حیاتی انتقال پیدا کنند. علاوه بر تهدید مورد بحث ما در پدافند غیرعامل، چون این شهرک روی خطوط گسل و منطقه سیل خیز نیز واقع شده بایستی از توسعه این شهرک و شکل‌گیری موارد مشابه جلوگیری به عمل آورد و تمرکززدایی کرد. چون تمرکزگرایی در برابر خطرات طبیعی چون سیل و زلزله نیز بحران‌زا است.

منابع

۱. پریزادی، طاهر (۱۳۸۹)، بررسی و تحلیل تمهیدات پدافند غیرعامل در شهر سقز در رویکردی تحلیلی، دوفصلنامه مدیریت شهری، سازمان شهرداریها و دهیاریهای کشور، پژوهشکده مدیریت شهری و روستایی، شماره ۲۶؛
۲. پریزادی، طاهر (۱۳۹۱)، شهرسازی براساس اصول پدافند غیرعامل، چهارمین همایش علمی سراسری دانشجویی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، اردیبهشت ۱۳۹۱؛
۳. حسینی‌امینی، حسن (۱۳۸۹)، مفاهیم بنیادین در پدافند غیرعامل با تاکید بر شهر و ناحیه، تهران، انتشارات اندیشه کهن‌پرداز، (کتاب)؛
۴. اسدی، صالح (۱۳۸۹)، ارزیابی ساختار شهر لنگرود جهت برنامه‌ریزی پدافند غیرعامل، فصلنامه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، جلد ۱۵؛

۵. حسینی‌امینی، حسن (۱۳۹۱)، تحلیل موقعیت شهرک اداری شه‌ریار بر اساس اصول پدافند غیرعامل، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام‌نور، تهران، استاد راهنما خانم دکتر نفیسه مرصوصی؛
۶. جاجرمی، کاظم (۱۳۹۱)، ژئوپلیتیک در فضای سایبر با تأکید بر پدافند غیرعامل، پنجمین کنگره انجمن ژئوپلیتیک ایران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت، خرداد ۱۳۹۱؛
۷. صارمی، حمیدرضا (۱۳۹۰)، حفاظت از تأسیسات و تجهیزات شهری با استفاده بهینه از محیط طبیعی درون شهری با رویکرد پدافند غیرعامل (نمونه موردی شهر بروجرد)، فصلنامه مطالعات مدیریت شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، شماره ششم؛
۸. کامران، حسن (۱۳۹۱)، تحلیل ساختارهای شهر شه‌ریار و راهبردهای پدافند غیرعامل، فصلنامه جغرافیا، انجمن جغرافیایی ایران، شماره ۳۰؛
۹. شه‌ریاری، مهدی (۱۳۹۰)، استفاده از محیط طبیعی درون شهری جهت حفاظت از تأسیسات و تجهیزات شهری با رویکرد پدافند غیرعامل (نمونه موردی شهر سنندج)، همایش ملی طبیعت، معماری و شهر، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مهدیشهر سمنان، دی ۱۳۹۰؛
۱۰. کامران، حسن (۱۳۹۰)، امنیت و ایمنی در فضاهای شهری با رویکرد پدافند غیرعامل، فصلنامه مطالعات مدیریت شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، شماره پنجم؛
۱۱. پریزادی، طاهر (۱۳۹۰)، ساماندهی فضایی نواحی مرزی همجوار با مرزایران و پاکستان با رویکرد پدافند غیرعامل، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت، سال دوم، شماره پنجم، ۱۳۹۰؛
۱۲. کامران، حسن (۱۳۹۱)، نقش مدیریت خوب شهری در تأمین رفاه، امنیت و ایمنی شهری با رویکرد پدافند غیرعامل، همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت؛ چالش‌ها و رهیافت‌ها، دانشگاه سیستان و بلوچستان، فروردین ۱۳۹۱؛
۱۳. کامران، حسن (۱۳۹۱)، تحلیل نظام شهری شه‌ریار براساس اصول پدافند غیرعامل، پنجمین کنگره انجمن ژئوپلیتیک ایران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت، خرداد ۱۳۹۱؛

۱۴. یاری، احسان (۱۳۸۸)، جغرافیا و قدرت ملی ایران، فصلنامه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، شماره ۱۳ (۱۶)، بهار ۱۳۸۸؛
۱۵. موسوی، زهرا (۱۳۹۰)، نقش سرمایه اجتماعی در پدافند غیرعامل (نمونه موردی: استان سیستان و بلوچستان)، فصلنامه چشم انداز جغرافیایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت، شماره ۱۷، زمستان ۱۳۹۰؛
۱۶. حجازی زاده، زهرا (۱۳۹۱)، بررسی و تحلیل تهدیدات و اولویت بندی صنایع استان خراسان رضوی از منظر پدافند غیرعامل (با تأکید بر کلانشهرها)، همایش چالش ها و راهبردهای ساماندهی و صیانت حریم در مناطق کلانشهری با تأکید بر حریم کلان شهر تهران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر ری، ۱۳۹۱؛
۱۷. مهندسین مشاور باوند، گزارش مطالعات طرح جامع (راهبردی - ساختاری) شهر شهریار، تهران، ۱۳۸۹؛

18. Col Jhon Warde (2002), a Study of Clausewitz Concept of the Military Center of Gravity.
19. observations, school of urban and regional planning, university of southern California;
20. Us. Military. Glossary, (1998), Civil Defense and Other Emergencies, Faculty & Staff. Banergeet. (1980), "Earth quakes", urban scale vulnerability and city design, some.

اصلاحیه

با احترام، در این مقاله به اشتباه و بدون هماهنگی، اسم آقای دکتر حسن کامران (عضو هیات علمی دانشگاه تهران) به عنوان نویسنده اول ذکر شده بود که اسم ایشان از مقاله حذف و اصلاح گردید و تنها نویسنده و نویسنده اصلی این مقاله آقای حسن حسینی امینی می باشد).

